

IULIA MARGHIT
(București)

O VECHIE RELAȚIE PREFIXALĂ A-/ÎN- I REFLEXELE EI ÎN LEXICUL DIALECTAL

1. Intervenția de față urmărește relația celor doi formanți anunga în titlu, la nivel dialectal, cu precizie din perspectiva celui dintâi. „Traseul” lor în istoria limbii române, începând din secolul al XVI-lea, se dovedește comparabil, în virtutea unor date comune ca elemente moștenite: *a < ad*, *în < in*, fiecare dintre ele împreună cu o prepoziție omonimă, dar și cu semantism apropiat, în ambele condiții, prefixul și prepoziția.

2. Pentru etapa actuală, asupra prefixului *a-*, s-a făcut observația că acesta a încetat să mai fie productiv în limba standard (Asan 1960, p. 15), iar productivitatea sau nonproductivitatea acestuia este dependentă de prezența ori de absența prepoziției aferente. Situația în cauză este reflectată chiar de limba standard, unde aceasta din urmă și-a restrâns drastic distribuția, spre deosebire de „palierul” dialectal. Pentru ilustrare, am selectat câteva exemple din partea sudică a țării, unde amintita prepoziție, nesemnălată până acum în zonă, cunoaște o remarcabilă vitalitate, în cele trei provincii: Oltenia: *Oile sterpe cu mieii merg a vârful* (AFLR / pct. 901); Muntenia: *Îl pune a un loc unde-i mai mult ca* (AFLR / pct. 686); Dobrogea: *Iar a marginea Sabangiei era o pământ dură de salcâmi* (Gl. Dobr. / pct. 881). Dintre formările lexicale create pe baza lui *a* menționăm după DGS: *aculege*, *adiba* „pe nesimțite”, *adibui*, *afuntui* „a pune la pres (a fund) toba de casă”, *al pământ* „a mulge oile și a face brânză”, *alimonat*, *aniliva* „a nivela”, *apini*, *ar sturnă*, *arazna*, *arâde*, *aridica*, *arâncaci*, *astrânge*, *asudoare*, *avale*, *avaliu* „înclinare”, *az vad* „ad-

post”; dup Gl. Arge : *abuzna, aciupi, aciup ra*, ambele verbe cu acela i în eles, „a apuca, a ob ine”, *adiba* „pe nesim ite”, *adibui, amirui, anuzui, aridic tur* ; dup B rbu 1990: *abobota, acop i* „a mu uroi r d cinile unei plante”, *amâna* „a se întrajutora”, *aprumuta, astrecura, azvedi* „a (se) ad posti”. Aici includem i comunit ile române ti de pe teritoriul Bulgariei, ca prelungiri ale graiurilor muntene ti dincolo de Dun re (TD – *Bulgaria*, CLXIV), cu aceea i situa ie în privin a prepozi iei: *Coceea a furun* (Zlatia), dar i a formantului: *ac ra: Noi am ac rat ap , da bulgarii nu acar ap la mor i* (Slivovic); *al tra: Câinii al tr toat noaptea (ibidem)*; *ardica: Moa a ne lua pe noi, copiii, de sub ioar i ne ardica (ibidem)*; *asp la: Lâna o op re te, o aspal* (Ciuceani); *ascoate: Pâinea o ascoatem din furun* (Ciuceani); *afi: S afie i familia a nou , s r mâie a a-ntreag (ibidem)*.

3. Raportându-ne la istoria limbii române, constat m c derivatele cu *a-* erau mult mai numeroase, dup cum probeaz DA: *acufunda, aculma, adupleca, agr m di, anota, aprumuta, asori, asta, ast ura* „a sta la pând ”, *astrânge, astr ina*. Multe dintre acestea ast zi apar în lexicului dialectal, iar în limba standard¹ circula , exclusiv, în varianta simplificat (*cufunda, sta*), au ie it din uz (*aculma*) sau sunt cunoscute cu prefixul „paralel”: *îndupleca, îngr m di, împrumuta, înstr ina*. Am putea afirma c , în timp, forma iile cu *a-* au suferit o anumit destabilizare, prin schimbarea formantului, ca în urm torul caz: *atocma > întocmai* (*Vinul ... atocma cu ap undezat înfierbântându-se, s nu fie putut bea* – Cantemir², vezi DLR, s.v. *undat*), în prezent, împreun cu verbul corespunz tor *atocmá*, „a netezi p mântul arat cu grapa de spini”, înfruntând timpul în Basarabia (*Dic . dialectal*, vol. I, p. 92).

3.1. Sensul prepozi iei, din structurile generate, mai poate fi detectat, ast zi, cel mult la analiz : *arazna < a razna: Plecai sup rat spre târl , dar o luai apoi arazna i m dus i între porumburi* (Vissarion 1983, p. 91); *Fata porni arazna la ni te fete (ibidem,*

¹ Am l sat în afara discu iei forma iile cu *a-*, preluate de varianta literar de felul *apleca/pleca*.

² Siglele inexistente în Bibliografie sunt cele din surse (în special DA, DLR).

p. 95). Prin adjonc iunea acesteia, adverbul *razna* redobânde te, intensiv, o precizare privind direc ia „la întâmplare, f r înt precisi s ” (de altfel, exprimat , pentru început, intrinsec, de împrumutul slav) sau „deoparte, la distan ”: *Vreo s pt mân fata se inea arazna de mine (ibidem, p. 86)*. În timp, aportul semantic conferit se terge, adverbul augmentat devenind susceptibil de rela ii cu cel lalt conectiv, „de rezerv ”: [Satul] *Stolnici vine în arazna [= într-o parte] la 8 km (ALRR – Muntenia i Dobrogea, pct. 763); afund* semnifica *ad litteram*, conform structurii, *a fund*, „cel mai adânc posibil”, adic „profund” (cf. *ap afund* „ap primejdioas ”, Conv. lit., XXVIII, p. 808, Trans.; [fig.]: *S studiem afund pe acest scriitor [I. Creang], ez., V, p. 178*). Acela i în eles se perpetueaz la verb: *Nu tim dac afund m [= aprofund m] chiar azi vorba aceasta (Ghib nescu 1906, p. 87)*. Prin concuren a împrumuturilor neologice (*profund*, respectiv, *aprofunda*), derivatele sinonime în *a-* i-au restrâns posibilit ile de întrebuinare.

3.2. Construc iile prepozi ionale în cauz , atestate sau poten iale, prezint importan ca „repere” ale unit ilor lexicale corespunz toare, create pe terenul limbii române. De aceea, verbul *anota* (Candrea 1907, p. 48) îl analiz m prin *a not* (vezi DA s.v. *înot*): *i-a trecut a notu i cele trei m ri (ez., IX, p. 20)*. Atest rile ulterioare ale secven ei reflect evolu ia formal a acesteia, înainte de a fi înlocuit definitiv de *înot*: 1. *a notul*; 2. *de-a notul (A trece dincolo de-a notul, Pop-Reteganul 1888, p. 286)*; 3. *de-a înotul (Nu se încumeta s-o treac de-a înotul, ibidem)*. În cazul dat, DA nu valorific rela ia în sensul ipotezei noastre, alteori, acela i dic ionar procedeaz întocmai. Pentru *aprumuta*, arhaic, atestat în Psalt. Sch. p. 113/16 (*Aprumut p c tosul i nu toarn*) se face men iunea „dintr-un adverb **a prumut* = *îm prumut*, întrebuinat în leg tur cu verbele *a da* i *a lua*”. La fel pentru *ast ura* „a sta la pând *a staur*” sau adverbul *anume* (vezi DA, s.v.), analizat i explicat prin construc ia originar *a nume* „pe nume”, în eles evident în asociere cu un nume propriu, cum ap rea în limba veche.

De i nu toate construc iile pe care le putem corela cu forma iile verbale corespunz toare au fost atestate, presupunem c , virtual, ele

ar constitui bazele derivative corespunzătoare: *anum ra* se analizează prin **a num r* „cu num r, în num r de ...”, construc ie plauzibilă cu *a da*, *a vinde* ~ ~: *i pe voi v-or d rui / Cu prinoase mari i groase, / Cu f clii aprinse-n mese / Cu florini d-anum ra i / Numai s m dasculta i* (Frâncu, Candrea 1888, p. 196), perechea cu *în*, *înum ra*, succedându-i (semnalat de Iorgu Iordan (1942), dar atestat cu mult timp înainte în opera lui Delavrancea). În timp, verbul cu augment, uneori, dublează verbul simplu: *Ci s - i iei o bât -n mân / i s te duci la fântân , / Anum rând pietrile / Rupându- i m rgelile* (Bibicescu 1893, p. 54). Pe *astreina*, verb arhaic, DA îl explică „derivat din *strein* cu ajutorul prepozi iei *a*”, adică prin construc ia **a str ini, a se duce, a r mâne* ~ ~, ceea ce are drept rezultat ac iunea de *a se astr ina = înstr ina*. De asemenea, pentru *a inti* (< *a inta*) este valabilă aceea i explica ie. DEX oferă solu ia etimologică *a- + inti*, ignorând precizarea din DA, „verb, format din prefixul *a-* care arată direc ia spre ceva [la care ad ug m precizarea «prin conversiune din prepozi ia omonim »], i substantivul *int* [adică sintagma *a int*]”. Cât prive te varianta ulterioară *la int* i expresia *a trage la int* , în fixarea acestora, presupunem, mai întâi, organizarea primară *a trage a int* > *a inti*.

3.3. C lucrurile s-au petrecut întocmai, afl m din lexicul dialectal. G. F. Ciau anu atestă pentru Oltenia verbele sinonime *amâna* i *îndemâna* „a se ajutorea”: *M-am amânat i eu cu boii nenii* (1931, 4/154). *M amân cu socru-meu* (Ciau anu *et alii* 1928, p. 140). *M-am îndemânat cu cutare cu boii* (1931, 33/183). Formele citate sunt analizabile prin construc iile prepozi ionale *a mân* , *de-a-* „de ajutor”, de altfel, atestate anterior cu acela i în eles: *Avea o slug , Radul Vod înc din copil ria sa, c ruia socotind c nu-i este de boierie, îl socotea de-a mân , iar boierie nu-i da* (HEM, 10/7). [La ospete de nunt] *dac se întâmpl ca na ul s fie pop , cel c ruia i s-a dat paharul, îl pune jos i, drept r spus, se adresează na ului cu vorbele „D ruie te, a mân , na ule!” Popa întinde mâna, meseanul i-o s rut i apoi urează na ului, mirilor, socrilor i mesenilor / („Noua Revistă Română ”, II, 1901, p. 73). Pe baza acelorora i con-*

struc ii, dar cu alt semantism „în mân ”, în graiurile din Basarabia supravie uie te denominativul respectiv: *A cerut actele ... ca s -i le amâneze* [= înmâneze] *Dumneaei* (*Cornova*, p. 390). În graiurile din Muntenia, de la baza derivativ *de-a mâna* „cu mâna”, a ap rut verbul *damâna* „a modela aluatul în form de pâine cu mâna”: *Dup ce s-a dospit* [pâinea], *o iei s-o pui de-a mâna* *fiecare pâine ... o tai frumos cu cu itu cât crezi a a o pânic s-o pui d-a mâna* (TDM, vol. III, p. 1168, pct. 865); *Am fr mântat-o* [pâinea], *am l sat-o i când m-am dus la ea -am dat cu degetu-a a, am v zut c s-a umflat un pic i s spune damânat, s-a damânat, a a s zice, ea s face ca s-o punem de-a mân* (*ibidem*). Chiar i numele nou create, în arii izolate, au la baz acela i tip de construc ie prepozi ional . În graiurile române ti din Ucraina, în localitatea Dikovka, raionul Znamenka, regiunea Kirovograd, a fost atestat *ap retari* „ol esut în r zboi pentru pus a p rete”.

3.4. Rela ia dintre cei doi formani, respectiv faptul c „pentru a deveni tân r” s-a format verbul *întineri*, de la *tân r* + prefixul *în-*, pentru „a deveni surd” exist *asurzi* de la *surd* cu prefixul *a-*, iar pentru *a deveni mut* avem *amu i* (cu *a-*) i, regional, *înmu i* (cu *în-*)” i-a atras aten ia lui Sextil Pu cariu care o define te drept *confuzie* între *a-* i *în-*, posibil prin sensul comun (local) al celor dou prefixe (DR, IV, partea a II-a, p. 693, *apud* Asan 1960, p. 10).

3.4.1. Dar situa ia reperat pare mult mai complex decât simpla confuzie, c ci vorbitorii, în virtutea valorii acestora, au operat i ope rez anumite echivalen e nu totdeauna încheiate prin substitu ii acceptate. În consecin , modific rile survenite, identificate în texte, se explic tocmai în acest fel: adverbul *alene* < *a lene* „încet, f r grab ”, reprodus în varianta *în lene*: *În mijlocul cur ii între grajd i magazii z cea în lene un porc mare, negru, gola* (Lungianu 1921, p. 165); de asemenea, expresia *ei înde ei* „ei între ei”, în organizarea primar cu *în* (cf. *Turcii, cât ei în de ei s-au fost t ind* CGR, I, p. 192), în varianta ref cut cu prepozi ia *a*: *Bu teni înfunda i ei de-a ei* (Lungianu 1921, p. 210). Dac cele dou încerc ri nu au izbutit s

se impun , ele arat , în schimb, identitatea stabilit de c tre vorbitori i posibilit ile de comutare a forman ilor.

3.4.2. În acela i proces de refacere au fost atrase i unele expresii în a c ror structur primar figureaz conectivul *a*, de pild , (*a povesti*) *de-a fir a p r* „cu de-a m nuntul, cu minu iozitate”, a a cum sugereaz limitele expresiei: de la *fir*[ul] pentru esut, presupunând toat povestea lui, pân la *p r* „lân cu fir lung”, de asemenea cu o poveste proprie. Înainte de a fi fost „recondi ionat ” în structura actual , *din fir în p r*, expresia a cunoscut variante de tranzi ie. Nemai-fiind perceput , prepozi ia **a** în postpozi ie s-a sudat cu termenul încadrat între conective: *de-a fira*, iar cel de-al doilea membru modificat cazual, prin fals analiz , într-un genitiv, astfel încât expresia apare într-o reformulare interpretabil : *de-a fira p rului* > *de-a firea p rului*, tot o poveste lung , similar cu natura i ob inerea *p rului*: *Le spusese c l torilor cum n-au avut copii, cum au plecat pe drum i, în sfâr it, de-a fira p rului, cum s-au petrecut vremele* (ez., XI, p. 95). De altfel, Gh. Ghib nescu (1906, p. 54) atest varianta cu modificarea propus de noi: *Vame ii, cei f r suflet i f r Dumnezeu, v muiau toate de-a firea p rului*. O situa ie asem n toare, sub aspectul aglutinrii prepozi iei, prezint numele unui joc de copii pe care, de altfel, DLR (folosim siglele de aici, ca i mai jos, pentru DA) îl înregistreaz f r comentarii: *de-a puia-gaia* (s.v. *pui*¹ 1.), cu multiple atest ri, prin adoptarea unei grafii suspecte: *Bre, da ai tia se joac de-a puia-gaia* (Alecsandri, *Teatru*, II, p. 97); *B ie ii o tulir strigând în goana lor: Cine vrea de-a puia-gaia?* (Delavrancea, *Sult nica*, p. 224). DA insereaz compusul s.v. *gaie*, pe baza surselor (ez., II, p. 57/22; Pamfile, *Jocuri*, III, p. 19), dar, într-o grafie care reflect originea acestuia, prin marcarea prepozi iei: *de-a-pui[i]-a-gaia*. De altfel, reproducerea citatelor ilustrative în DLR, prin „actualizare” falsific rela ia primar (cf. *de-a puui-[a]-gaia*, Delavrancea). Aglutinarea ulterioar a prepozi iei în postpozi ie a perfectat eufonia ansamblului *de-a puia-gaia*, confirmat de etapa urm toare, prin fuzionarea numelor în compusul *puiegaie* (v. DLR, s.v. *pui*¹ 1.). Modific rile enumerate atest îns absorb ia total a prepozi iei pân la dispari ia într-un termen discutabil: *puia*.

3.5. Dacă încercăm să urmărim relația de „confuzie între *a* și *în-*”, constatăm că pentru epoca respectivă aceasta reflecta, cu siguranță, o anumită stare de fapt: vorbitorii optau pentru unul dintre formanii în exprimarea aceluiași semantism, în virtutea identității percepute: *amu-i / înmu-i*.

În sprijinul afirmației lui Sextil Pușcariu, istoria limbii ne oferă și alte exemple, în cazul cărora aceeași bază derivativă este selectată de fiecare dintre cei doi formanii, apăsând, adăruș, doi termeni sinonimi. „Cazul” de mai jos, din romanul anonim *Aglăia* (Basarabia), ridică întrebarea dacă verbul atestat reprezintă o creație de autor sau un termen din limba provinciei. Faptul nu are relevanță sub aspectul apartenenței ei, pentru că într-un caz și în celălalt, ne interesează echivalența stabilită, prin urmare, posibilitatea alternării celor două formații: *Până mâine, niciun cuvânt despre ceea ce s-a vorbit astăzi. Aglăiei îi era rușine singur de sine. I s-a făcut jale că a amânat până mâine. A crede el că înmânarea [= amânarea] aceea a decurs dintr-un sentiment simplu, iar nu cu pregândire?* (p. 77). Identitatea a *mâne* = în *mâne* „câtre, pentru *mâine*”, deși nu convinge, totuși a existat.

În Moldova din dreapta Prutului un verb precum *afrota* „înfrunța” (*Din când în când bond nea singur : „Să mă afronte pe fașă, parcă a fi de seama ei”* Sofia Nedejde, *apud* TDRG) reprezintă, mai degrabă, o refacere a lui *înfrunța* sub impulsul neologismului francez, *affronter*, cu care intră în relație sinonimică, și nu un banal împrumut neologic, dat fiind faptul că vorbitorii aveau conștiința jocului celor doi formanii *a-* / *în-*. În sensul aceleiași motivații, C. Negruzzi reproduce fr. *affront* prin *înfrunt*, „postverbal neobișnuit”, cu aceeași explicație, după DA: *Eu însă nu puteam uita înfruntul ce-mi făcuse* (1957, I, p. 7). Tot la Negruzzi, întâlnim derivate cu *a-*, creații proprii, fapt ce atestă caracterul activ încă al formantului: *Limba cea pură se îngroșă și abastardi, încât acum, când am reluat literele străbune, ne găsim într-o mare învalmăleală* (*ibidem*, p. 170). La fel, în partea stângă a Prutului, în opera scriitorului Constantin Stamati (*Muza românească*, 1967, *Glosar*, p. 570), semnalăm o formație inedită: *anuntire* „nuntă” (*Lado-mano = cântecul la nună, ce însemna zei a formose și imenul anuntirei ce se cântă pentru nu demult*).

Situa ia identificat de Sextil Pu cariu s-a perpetuat, desigur, pân c tre începutul secolului al XX-lea, prin derivate paralele cu *a-* i *în-* de la aceea i baz . Cu timpul, restrângerea posibilit ilor de folosire a prepozi iei *a* duce la dezechilibrarea rela iei prefixale amintite, calificate „confuzie”. În timp ce *a-*, din motivele ar tate, a pierdut i pierde teren, *în-* a câ tigat i câ tig în continuare. S-a observat pân acum rolul de element de sprijin al prepozi iei în evolu ia deriv rii cu *-a*, f r s se precizeze *expressis verbis* în ce const acest rol. În realitate, construc iile primitive s-au sudat, devenind prin conversiune adverbe, iar prin derivare, verbe, amplificând, în acest fel, procesul compunerii i al deriv rii i, implicit, num rul compuselor i al derivatelor. În timp, forma iile create pierd semantismul, confirmat „indirect” de substitut: cf. *umbl abobota / umbl în bobote* (B rbu 1990). Faptul corespunde primei etape, constând din înlocuirea unui formant cu altul. O alt posibilitate presupune al turarea succesiv a acestora, ca elemente prepozi ionale din structura unor construc ii: *amurg* < *a* + *murg* a evoluat c tre *în amurg*, deja acceptat de limba standard sau, din lexical dialectal, *avale* < *a vale* > *în avale* (AFLR / pct. 875). Dar, spre deosebire de construc iile cu *a*, ast zi aproape toate sudate cu numele în postpozi ie (*abobota*, *abuzna*, *afund*, *amoi*, *amunte*, *animica* „în zadar”, *amunc* , *asil* , *anu când*, *avale*, *az v d* „ad post”), construc iile cu *în-*, nu se aglutineaz , decât atunci când devin baze derivative: *înamurgi*, *înnopta*. Acestea din urm au de întâmpinat un impediment serios în statutul de prepozi ie bine demarcat a lui *în*, în timp ce pentru *a*, corpul fonetic minimal i preexisten a forma iilor mo tinite cu prefixul omonim constituie factori favorizani în aglutinarea prepozi iei cu numele. Aici ad ug m sl birea poten ialului derivativ al lui *a-* i tergerea semantismului, explicabile prin restrângerea posibilit ilor de folosire a prepozi iei. Este cazul unor derivate recunoscute, în limba standard, pentru specializarea de sens, în raport cu forma simpl (*adormi / dormi*), dar unificate sub aspect semantic în arii situate la mari distan e: *Pe la miez de noapte to i adormeau tun*

i l uz i moa i to i paznicii (Dolj, ez., VII, p. 52). *Apoi zicea c m-a davit domovicu noaptea când adoarme* (Troikoe, Ucraina).

3.6. În prezent, oricât ar p rea de ciudat, prefixul *a* supravie uie te neîntrerupt, la nivelul graiurilor, în sensul perpetu rii caracterului activ din secolul al XVI-lea. În ariile române ti insulare din Ucraina³, se mai poate auzi în *amestic m m liga* (A VIIa) sau în alte crea ii inedite: *arupe*: *A a-l frângea*, *l-arupea buc i* [colacul] (A VIIa); *astorna* < *ar sturna*: *i-o astorn* [m m liga] (idem); *atrage* „trage din igar , fumeaz ”: *A-nceput a tu i, da eu aicea dup p rete, aud, tu e te, am s rit, da el atrage, da eu i-o iau din mâni* (BVa). La analiza acestora putem identifica, în chip firesc, construc ia-baz derivativ : *rupe a mân* > *arupe*; *r sturna a talger* > *ar sturna* > *asturna*; *trage a piept fumul* > *atrage*. Dacă despre *ap retari* < *a p rete* nu putem ti ce fel de forma ie este, mai nou sau mai veche, în schimb, despre împrumuturile neologice din limba rus , asociate cu *a*, putem afirma c reprezint argumentul hot rător în recunoa terea caracterului activ al formantului: *astanoc* < *a stanoc* „ma in -unealt ”; *lucreaz* ~ ~ (A VIIIb); *astroi* < *a stroi a chirpici o cas* „a construi cu, din ...”: *S gr m dea oamenii ... nu, s le ajute unu la altu, c s-astroia, f cea chirpicu cea* AVIII.

În graiurile men ionate, g sim înc „jocul” de formant i la egalitate, chiar dac cel mai adesea în combina ii inverse fa de limba comun : *acoa* pentru *încoa*: *Iacat i didu: vino acoa did!* BVa; *încolo* pentru *acolo*: *Vo zece ou stric [= sparg, pun] încolo* [în pasc] (idem). *Un picu or de sare i-un pic de ucsus turn m încolo* [în vopsea] (idem). i aici se poate observa o anumit ofensiv a formantului „partener”: *Esli are unsoare în mân s-arunce încolo* [în ca] (idem).

³ Exemplele au fost extrase din textele culese pe parcursul mai multor cercet ri dialectale în localit i cu popula ie româneasc , situate în estul Ucrainei: Alexandrovka (= A), Bairak (= B), Gruzskoe (= G) etc., în ultimul deceniu al secolului trecut, pentru realizarea unui volum, în curs de preg tire. Au participat cercet tori de la Kiev (Liubov Lazarenko), Chi in u (Vasile Pavel), Bucure ti (Maria Marin, Iulia M rg rit, Victorela Neagoe). Cifrele romane al turate siglei exprim categoria de vârst i sex (V „femeie în jur de 50 de ani”, VI „b rbat la aceea i vârst ”, VII „femeie în jur de 70 de ani”, VIII „b rbat de aceea i vârst ”).

3.7. Culegerile recente de material dialectal din aria sudic relev o serie de derivate susceptibile de discu ie din punctul de vedere al cre rii acestora. Avem în vedere câteva forma ii verbale cu *în-*, dublete „recondi ionate” din forma iile primare cu *a-*: *a (se) încoperi*: NALR – *Oltenia*, vol. II, h. 382 / punctele 982, 987–989, 991, 993, 996; TDO / pct. 982; *de încoperit ibidem*, MN Pl. 33 / pct. 933; *încoperite* AFLR / pct. 991; *înmurgi, a se ~* ALRR – *Muntenia i Dobrogea*, vol. IV, h. 503 / punctele 763, 769, 792, 814; TDM, vol. I / pct. 730, vol. III / pct. 828; Gl. Munt. / pct. 751; *înmui, a ~* NALR – *Oltenia*, vol. I, h. 67 / pct. 952; *înum ra* ALRR – *Muntenia i Dobrogea*, pct. 821 ; TDM / pct. 832; Gl. Olt. / pct. 968, Gl. Munt. / pct. 860; Gl. Dobr. / pct. 860; AFLR / punctele 982, 983; 699, 700, 705, 718, 726, 730; *înridica* AFLR / punctele 775, 801; *înstrânge* AFLR / pct. 933; *înstrina* AFLR / pct. 972; *însurzi* NALR – *Oltenia*, vol. I, h. 45 / punctele 907, 950. La această serie este asimilat i neologismul *anchilozat*, ~- ref cut în vocabularul dialectal în varianta previzibil , în virtutea echivalen ei semnalate, *închilozat*, ~ ALRR – *Muntenia i Dobrogea*, vol. I, h. 111 / punctele 671, 674, 678, 680, 699, 706, 710, 713, 717, 742, 792, 809, 889, h. 112, *ibidem* / punctele 672, 674, 678, 680, 699, 706, 720, 713, 717, 742, 743, 798, 809, 888; NALR – *Oltenia*, vol. I, h. 143 / punctele 902, 907, 912, 949, 961, 964, 966, 988; h. 144 / punctele 902, 907, 912, 942, 961, 964.

Un alt neologism, din categoria numelui, *aglomera ie* cunoa te o variant dialectal *înglomera ie*, a c rei refacere presupune îndep rtarea pseudoformantului considerat ca învechit, prin substitu ie: *Da dac e înglomera ie la cazanul cu uic desfund m butoiul deasupra* (AFLR / pct. 934).

4. În istoricul rela iei expuse se disting urm toarele etape:

– evolu ia paralel a celor dou elemente împreun cu prepozi iile omonime, pentru scurt timp, cu certitudine în secolele al XVI-lea i al XVII-lea;

– evolu ia ulterioar prin confuzie sau suprapunere valoric , sub semnul unei concuren e episodice. Avem în vedere forma iile ates tate cu *a*, ca element de redundan în raport cu *în*: *La uciderea ce fac coconii andesine giucând, iau o certare foarte mic oar* (Pravila

lui Matei Basarab). *Fac oamenii tocmeal andesine* (Varlaam). Situa ia s-a p strat în Transnistria pân aproape de zilele noastre: *Gazetele de perete erau scrise de mân i ann untru cu portretele lui Lenin i Stalin* (Golopen ia 2006, vol. II, p. 541). De regul , forma iile cu *a-* se des vâr esc prin ata area lui *în-*: *a mâna > de-a mâna > îndemân* . Fenomenul este ilustrat de forma ii ref cute succesiv, cu fiecare dintre cei doi forman i: *a preun , de-a preun , împreun , dimpreun* într-o form suprapus *de-a-mpreun* (*Tr iasc România Mare i-n ea noi to i, cu domnul Duca de-a-mpreun* – Vissarion 1983, p. 211) sau *ampreun* , în virtutea concuren ei: ***Ampreun*** *s lupt m, acest p mânt ca s -l salv m* (TD – *Basarabia*, p. 241);

– evolu ie inegal prin restrângerea prepozi iei *a* i a formantului omonim, activ, exclusiv, în microzone insulare. În prezent, acesta din urm p streaz caracterul „viu”, exclusiv, în microarii din ar sau din medii alogene unde prepozi ia omonim reprezint înc un element uzual. În schimb, în alte arii el poate fi identificat ca factor perturbant nu numai la categoria derivatelor cu *a-*, dar i a pseudoderivatelor.

5. Interven ia de fa , pe baza unor spicuii gr bite din realitatea dialectal mult prea complex , îmbrac aspectul unui semnal privind statutul special al forma iilor cu *a*, nu acela deja semnalat, sub aspectul c derii în desuetudine, ci al consecin elor acestui proces de *c a m u f l a r e i a b s o r b i e* în noi structuri (*de-a puia-gaia*) ori de alterare a lexicului dialectal, de la nivelul derivatelor impuse cu *-a* pân la acela al unor neologisme pseudoasimilate categoriei. Semnalul vizeaz , în egal m sur , lexicograful, constrâns de istoria limbii s noteze variantele primitive ale unor fapte de limb , pentru reflectarea adev rului lingvistic (*de-a puui-a gaia, a inti*) i cercet torul tentat s califice drept „accident” neologismul corupt de felul *înglomera ie*.

ABREVIERI

AFLR = *Arhiva fonogramic a limbii române* a Institutului de Lingvistic „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”.

- Aglaiia = Aglailia. *Roman anonim din secolul al XIX-lea*. Coordonare, îngrijirea textului, note asupra edi iei, glosar: Pavel Balmu . Edi ia a doua, [Chi in u], Editura ARC, 2008.
- ALRR – *Muntenia i Dobrogea = Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia i Dobrogea*, de Teofil Teaha, Mihai Con iu, Ion Ionic , Paul L z rescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, Bucure ti, Editura Academiei Române, vol. I–II, 1996; vol. III, 2001; de Teofil Teaha (coord.), Ion Ionic , Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, vol. IV, 2004; de Teofil Teaha (coord.), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, vol. V, 2007.
- Asan 1960 = Finu a Asan, *Prefixul A- < lat. AD-*, în SMFC, vol. II, 1960, p. 3–15.
- B rbu 1990 = Dorina B rbu , *Dic ionar de grai oltenesc*, Craiova, Asocia ia Independent , [...] „Mileniu III”, 1990.
- Bibicescu 1893 = I. C. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, culese i adnotate de ..., Bucure ti, Imprimeria Statului, 1893.
- BF = „Buletinul Institutului de Filologie Român «Alexandru Philippide»”, Ia i, I, 1934–1947.
- Candrea 1907 = I.-A. Candrea, *Graiul din ara Oa ului*, 1907.
- Ciau anu *et alii* 1928 = G. F. Ciau anu, G. Fira, C. M. Popescu, *Culegere de folclor din jud. Vâlcea i împrejurimi*. Cu un glosar, Bucure ti, Cultura Na ional , 1928.
- Ciau anu 1931 = G. F. Ciau anu, *Glosar de cuvinte din jude ul Vâlcea*, Bucure ti, Imprimeria na ional , 1931 (Academia Român . Memoriile Sec iunii literare. Seria III. Tom. V. Mem. 6).
- Conv. lit. = „Convorbiri literare”, I, 1867–1868 i urm.
- Cornova = Vasile oimaru (coord.), Ion Dron, Alexandru Furtun , Iurie Colesnic, Zamfira Mihail, Elena Plo ni , Petre V. tef nuc , Vlad Pohil , Grigore Botezatu, Anton Golopen ia, Sanda Golopen ia-Eretescu, Henri H. Stahl, Emil Turdeanu, Ernest Bernea, Pompiliu Gâlmeanu, Ion i Tatiana Varta, Paul Bran, *Cornova*, Chi in u, Editura „Museum”, 2000.
- DA = Academia Român , *Dic ionarul limbii române*, Bucure ti, 1913–1948.
- DEX = *Dic ionarul explicativ al limbii române*, edi ia a II-a, Bucure ti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- DGS = Maria Marin (coord.) *et alii*, *Dic ionarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. I. *Literele A–C*, Bucure ti, Editura Academiei Române, 2009.
- Dic . dialectal* = Rubin Udler (red. resp.), *Dic ionar dialectal (cuvinte, sensuri, forme)*, vol. I–V, Chi in u, 1985–1986.
- DLR = Academia Român , *Dic ionarul limbii române (DLR)*, serie nou , Bucure ti, 1965 i urm.
- Frâncu, Candrea 1888 = Teofil Frâncu, George Candrea, *Românii din Mun ii Apuseni (Mo ii)*. Scriere etnografic cu zece ilustra iuni în fotografie, Bucure ti, Tipografia modern , 1888.

- Ghib nescu 1906 = Gh. Ghib nescu, *Din traista cu vorbe (101 curiere literare)*, Ia i, Tipografia Dacia, 1906.
- Gl. Arge = D. Udrescu, *Glosar regional Arge*, 1967.
- Gl. Dobr. = Paul L z rescu, Nicolae Saramandu, *Glosar Dobrogea*, în Paul L z rescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pan , Nicolae Saramandu, *Dobrogea. Texte dialectale i glosar*, Editura Academiei R.S.R., 1987.
- Gl. Munt. = Maria Marin, Iulia M rg rit, *Glosar dialectal. Muntenia*, Bucure ti, Editura Academiei Române, 1999.
- Golopen ia 2006 = Anton Golopen ia, *Românii de la est de Bug*, vol. I–II. Edi ie, introducere, note i comentarii, Sanda Golopen ia, Bucure ti, Editura Enciclopedic , 2006.
- HEM = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dic ionarul limbei istorice i poporane a românilor*, vol. I–III, Bucure ti, Stabilimentul grafic Socec i Teclu, 1887, 1893.
- Iordan 1942 = Iorgu Iordan, *Verbe române ti nou*, în BF, III, 1942, p. 57–117.
- NALR – *Olenia* = *Noul atlas lingvistic pe regiuni. Olenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionic i Valeriu Rusu, vol. I–V, Bucure ti, 1967–1984.
- SMFC = *Studii i materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba român*, vol. I–V, Bucure ti, Editura Academiei R.S.R., 1959–1969.
- TD – *Basarabia* = Maria Marin, Iulia M rg rit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri române ti din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei i nordul Maramure ului*. Texte dialectale i glosar, Bucure ti, 2000 (Institutul de Fonetice i Dialectologie „Al. Rosetti”).
- TD – *Bulgaria* = Victorela Neagoe, Iulia M rg rit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale, glosar*, Bucure ti, Editura Academiei Române, 2006.
- TDM = *Texte dialectale. Muntenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu. Vol. I, de Galina Ghiculete, Paul L z rescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pan , Magdalena Vulpe, Bucure ti, 1973; vol. II, de Paul L z rescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pan , Magdalena Vulpe, Bucure ti, 1975; vol. III, de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pan , Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, Bucure ti, 1987.
- TDO = *Texte dialectale. Olenia*, publicate sub redac ia lui Boris Cazacu, de Cornelia Coahu , Galina Ghiculete, Maria M rd rescu, Valeriu uteu i Magdalena Vulpe, Bucure ti, 1967.
- TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I–III, Bucure ti, 1903–1925.
- Vissarion 1983 = I. C. Vissarion, *Scrieri alese*, Bucure ti, Editura Minerva, 1983.

AN OLD PREFIXAL RELATIONSHIP.
A-/ÎN- AND ITS REFLECTIONS
IN THE DIALECTAL VOCABULARY
(Abstract)

The study follows the relationship between the two formants at the dialectal level. The author presents them from the diachronic perspective and analyzes their distribution in the sout areas of Daco-Romanian dialect (Oltenia, Muntenia, Dobrogea) and the way they superposed their values, or, later on evolved differently.

CUVINTE-CHEIE: *forman ii prefixali a-/în-, perspectiva diacronic , valori dialectale, evolu ie inegal .*

KEYWORDS: *a-/în- prefixal formants, the diachronic perspective, dialectal values, different evolution.*

*Institutul de Lingvistic „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
050711 Bucure ti, str. 13 septembrie, 13
iulyamaragarit@yahoo.com*